

**Rectore Academiae Magnificentissimo, Serenissimo Principe Ac Domino
Friderico, Duce Megapolitano, Principe Vetvstae Gentis Henetae ... Disputatio
Inavgvralis Theologico-Exegetica, Modvm Praedicationis Pavlinae Per Exegesin
Dicti I Cor. II. v. 4. 5. Sistens**

Rostochii: Typis Jo. Jac. Adleri, 1749

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1689716134>

Druck Freier Zugang

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO FRIDERICO,

DVCE MEGAPOLITANO,
PRINCIPE VETVSTAE GENTIS HENETAE, SVERINI AC RACE-
BVRGI, COMITE ITEM SVERINENSI, TERRARVM
ROSTOCHII ET STARGARDIAE DOMINO,
PRINCIPE AC DOMINO NOSTRO LONGE CLEMENTISSIMO,
DISPVATIO INAVGVRALIS THEOLOGICO-EXEGETICA,

**MODVM PRAEDICATIONIS
PAVLINAE**

PER EXEGESIN DICTI I COR. II, v. 4. 5.
SISTENS,

QVAM
ADSPIRANTE SVMMI NVMINIS GRATIA,
PRAEVIO S. R. FACVLTATIS THEOLOGICAE
CONSENSV,

SVB MODERAMINE
VIRI SVMME REVERENDI, EXCELLENTISSIMI
ATQVE DOCTISSIMI,

DN. FRANC. ALBERTI AEPINI,
S. S. THEOL. DOCT. ET PROF. DVC. PVBL. ORD. CELEBER-
RIMI, COLLEGII DVCALIS PROFESS. AC FACVLTATIS THEOL.
SENIORIS, NEC NON CONSISTORII DVCALIS CONSILIARII
AC H. T. DIRECTORIS VENERANDI,

PRO LICENTIA
SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES AC PRIVILEGIA
CAPESSENDI,

AD DIEM X. APRILIS A. O. R. MDCCXLIX
HORIS ANTE ET POST MERIDIEM CONSVETIS
IN ACADEMIAE VARNO-BALTHICAE ACROATERIO MAXIMO,
E CATHEDRA SVPERIORI
SINE RESPONDENTE

PVBlico EXAMINI SVBICIET
M. PETRVS CHRISTIANVS Rämpfer,
METAPHYS. PROF. PVBL. ORD. ET AD AEDem MARIAE ECCLESIASTES.
ROSTOCHII, TYPIS IO. IAC. ADLERI, ACADEM. TYPOGRAPHI.

SERENISSIMO DVCI, PRINCIPI, AC DOMINO,

D O M I N O

CHRISTIANO LVDOVICO,

DVCI REGNANTI MEGAPOLITANO,

PRINCIPI VETVSTAE GENTIS HENETAE, SVERINI AC RACE-

BVRGI, COMITI ITEM SVERINENSI, TERRARVM ROSTOCHII

ATQVE STARGARDIAE DOMINO,

PATRONO AC CANCELLARIO ACADEMIAE HVIVS

MAGNIFICENTISSIMO,

DOMINO SVO LONGE CLEMENTISSIMO,

PRAESENTIA SVA GRATIOSA

HANC MVSARVM SEDEM ILLVSTRANTI,

REGIMEN FELICISSIMVM,

VALETVDINEM PROSPERRIMAM,

SPATIUM VITAE EXTENTVM,

ET

SERENISSIMAE DOMVS DVCALIS

INCREMENTVM AC PERPETVITATEM

MENTE PRECATVS DEVOTISSIMA,

DISSERTATIONEM HANC INAUGVRALEM

IN PERPETVVM

FIDEI, OBSEQVII ATQVE SVBIECTIONIS

TESTIMONIUM

DAT, DICAT, CONSECRAT

PETRVS CHRISTIANVS Kämpfer.

Q. D. B. V.
P R A E F A T I O.

Dogmata, quae in Theologia Reuelata traduntur, Scriptura Sacra, veracissimi DEI verbo, per viros ^{θεοπνευστους} nobiscum communicato, tamquam principio cognoscendi firmissimo ac plane infallibili, nituntur. Hinc eorumdem veritas, ex sacris litteris debito modo ostensa atque probata, nullis everti potest argumentis, quae ex ratione humana, sibi relicta, multo minus, quae ex rationis humanae abusu depromuntur. Ad probandi modum vero quod attinet, in Theologia Reuelata non requiritur talis argumentorum concatenatio & series, qualis in disciplinis quibusdam philosophicis locum habet; sed sufficit, vt Theologus in doctrinis, ex Scriptura Sacra probandis, eam adhibeat ^{ἀκριβείαν}, quae adhiberi potest atque debet. De modo dogmata theologica rite tradendi ac probandi praeclare egit Theologus Academiae Georgiae Augustae celeberrimus, DN. D. IOACHIMVS OPORINVS, in *Commentatione Theologica de Vsu doctae simplicitatis contra Scepticos*, quo in scripto mentem suam de docta simplicitate Cap. I. §. I. p. I. sq. ita explicat: Simplicitas, quam „Schola Theologorum collaudat, est impermixta „doctrinae sinceritas, quae veritatem sacram nudam explicat aut propugnat, posthabita partim „subtilitate falsa, multorum errorum matre, exclusoque rationis ac philosophiae abusu; partim etiam

A

iam

„iam reiectis subtilitatis vanae & suspectae amba-
„gibus, immo omni intempestiuo atque immode-
„rato rationis atque philosophiae caeteroqui opti-
„mae vsu eliminato. Quae ipsa simplicitas non im-
„merito *docta* nuncupari potest, quia generatim *ἀλογον*
„non est, quod ambagibus philosophicarum subti-
„litatum caret; immo nostra speciatim simplicitas
„nihil aliud est, quam sobrius rationis & philosophiae
„in sacris vsus, adeoque ipsa interdum subtilitas soli-
„da, reducta quippe ad facilem & simplicem bre-
„uitatem. Tantum enim abest, vt *docta* nostra sim-
„plicitas omnem solidam subtilitatem philosophi-
„cam excludat, vt ipsa potius contra aduersarios ac-
„curate distinguat, & res, ad species inter se conue-
„nientes, adhibita acriori attentione, discernat, a va-
„gis & inuolutis notionibus alienissima. In his ver-
bis Vir solide doctus omnino concedit, vsum Phi-
losophiae in Theologia passim esse insignem. Atta-
men ex aduerso simul etiam docet, subtilitates & cir-
cuitus, in Philosophorum doctrinis scriptisque non
raro occurrentes, a Theologiae tractatione abesse de-
bere. Quod si quis autem eo procederet impudentiae
ac temeritatis, vt Christianis, praesertim Theologis,
vitio vertere velit, quod sine ratiociniis, arte quaesi-
tis, aut scientificis argumentationibus credant om-
nia, in Scripturis Sacris reuelata, ipsi responde-
rem verbis B. ALBERTI zum FELD in Dissertati-
one de *Simplicitate Theologica, speciatim doctrinae*
sa-

sacrae, qui p. 4. sqq. graphice scribit : „Obiecit iam
 „olim probri causa Christianis CELSVS, quod
 „coeco quodam adsensu occupati crederent omnia,
 „rationes promerent nullas, cur ista sint credenda,
 „quae docent: cui iam tum respondit ORIGENES,
 „immutum argumentum praedictionem esse futu-
 „rorum, seque apodicticis vti argumentis, nec, quod
 „PAVLVS reprehendat, temere credere (L. VI. con-
 „tra CELSVM p. 281. edit. Spenc.) Et nescio, cur
 „homines sacrum Eleusinium existiment sibi solis
 „cognitum, cum natura edocti simus omnes, de-
 „monstrationem esse probationem rerum ignota-
 „rum, ex notis certissime profluentium. Et quid
 „exploratius esse potest hac propositione: Quicquid
 „DEVS tradit verissimus, longe est verissimum? At
 „vero, aiunt, argumentum hoc est inartificiale, cum
 „sola *auctoritate* nitatur, quod inter topica referri so-
 „let a Logicis. Miseret me istius obiectionis, quae
 „diuinam auctoritatem ab humanis testimoniis ne-
 „scit distinguere, & plane ignorat, argumentum illud
 „fluere ex summis DEI perfectionibus natura notis,
 „& nullo negotio comprobandis. Ex causa tamen
 „colligere effectus, necessario & semper immediate
 „profluentes, demonstrationem nominant? Nihil
 „hic subterfugio. Ex necessaria causa, quae sempiter-
 „nae est veritatis: DEVS ipsa est veritas, immediate
 „concludo, prouenientem ab ipso reuelationem i-
 „psam esse veritatem. Voluntne demonstrationem ab
 „effectu sumtam? Mox dabo: cuius omnes praedicti-
 „ones

„ones omni ex parte euenerunt, ille non nisi verita-
tem pandit. Hincque ipsae sacrae litterae demon-
strationem commemorant sanctissimi Spiritus
„I Cor. II. v. 4. quae ex ARISTOTELIS quidem re-
gulis non arcessitur, sed ex illa SPIRITVS arte, qua
„APOLLO deuicit Iudaeos, Act. XVIII. v. 28. qua-
„que PAVLVS vsus est ad conuictionem omnis con-
scientiae, 2 Cor. IV. v. 2. & persuasionem hominum,
„Cap. V. v. 11. Et frustra profecto esset omnis Theolo-
gorum labor, nisi inuicta nobis esset demonstratio,
„maior omnibus Philosophorum artibus, mallem-
„que ego ad metalla damnari aut pistrinum, quam
„sacra profiteri sine demonstratione.“ Est vero vis
demonstrationum theologicarum eo maior, quo
maior est verbi diuini efficacia, quae in actu secundo
considerata, si obex ei malitiose non ponitur, in ho-
minis intellectu & voluntate effectus spirituales pro-
ducit, Ies. LV. v. 10. II. Ioh. VI. v. 63. Rom. I.
v. 16. Hanc verbi diuini virtutem, nullis omnino
humanae sapientiae adminiculis & oratorum arti-
bus interuenientibus, se exserere, Paulus I Cor. II. v. 4.
5. egregie ostendit. Hi duo versus decreto Summe Re-
uerendae Facultatis Theologicae mihi sunt praescri-
pti, vt eorum exegetin in Disputatione inaugurali in-
stituam. Huic itaque labori me accingens in expli-
catione dicti ipsius breuitati studebo, si quidem angu-
stia temporis, quod mihi iam relictum esse intelligo,
prolixioris thematis pertractionem haud permittit.
Summum in coelis NVMEN supplex veneror, vt gra-
tia sua laboribus meis semper adsit, meque Spiritu suo
in omnem ducat veritatem.

§ I.

§. I.

Apostoli PAVLI oraculum, cuius explicatio iam est instituen-
da, 1 Cor. II. v. 4, 5. legitur. Verba ita fluunt

In Fonte.

V. 4. Καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθαῖς ἀν-
θρώπου σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνά-
μεως.

V. 5. ἵνα ἡ πίσις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνά-
μει Θεοῦ.

In Versione SEBASTIANI SCHMIDII.

V. 4. Sermo etiam meus, & praeconium meum non (fuit) in
persuasoriis humanae sapientiae verbis; sed in demonstratione
Spiritus & virtutis.

V. 5. Vt fides vestra non esset (fundata) in sapientia hominum;
sed in virtute DEI.

In Versione Megalandri LVTHERI.

V. 4. Und mein Wort und meine Predigt war nicht in vernünfti-
gen Reden menschlicher Weisheit; sondern in Beroefung des
Geistes und der Kraft.

V. 5. Auf daß euer Glaube bestehe nicht auf Menschen Weisheit,
sondern auf Gottes Kraft.

In Versione CHRISTOPHORI AVGVSTI
HEVMANNI.

V. 4. Denn meine Lehre und meine Predigt bestund nicht in Worten der menschlichen Weisheit, wodurch man die Zuhörer zu gewinnen trachtet, sondern darinnen, daß ich Geist und Kraft zeigte:

V. 5. Damit euer Glaube sich nicht auf menschliche Weisheit gründen mögte, sondern auf die Kraft Gottes.

Plures non addo versiones. Suo tamen loco monebo, si quid notatu dignum in iis occurrit. Operae pretium autem erit praemittere quaedam, quae epistolae huius scopum ac argumentum declarare, & cohaerentiam dicti nostri cum iis, quae antecedunt, indicare possunt.

§ II.

Paulus in celeberrima Achaiae urbe, cui nomen Corinthus, Euangelium de Christo crucifixo praedicauit. Primo hac in urbe occasione externi opificii Aquilae se adiunxit, tabernaculisque conficiendis operam nauauit, hoc modo victum quaerens, vt nemini esset molestus, Act. XX. v. 33. 34. 2. Cor. XII. v. 13. coll. 1 Theff. II. v. 9. 2 Theff. III. v. 8. Singulis vero Sabbati diebus in Synagoga docuit, Iudaeos pariter ac Graecos alliciens. Praesertim accedentibus comitibus, Sila atque Timotheo, & Christo ipsum in visione quadam ad metum deponendum excitante, reddebatur confirmator, multosque ad amplectendum Christi Euangelium perduxit; vnde Corinthios suum opus in Domino & sui Apostolatus sigillum; se vero ipsorum Apostolum vocat

vocat, 1 Cor. IX. v. 1. 2. Paulus vero octodecim menses Corinthi commoratus, in Syriam abnauigauit, Aquila & Priscilla ipsum comitantibus: & denique Ephesum peruenit, Aët. XVIII. 1 - 19. Ephesi autem tunc non diu commoratus est, sed peragrauit varias vrbes atque regiones, Ecclesias salutans, & discipulos, fide Christo adhaerentes, vbique confirmans, Aët. XVIII. v. 20 - 23. Quemadmodum vero pollicitus erat Paulus, se volente DEO Ephesum iterum esse visurum, Aët. XVIII. v. 20. ita quoque promissis stetit. Ephesum vero postquam repetiit, ibidem per biennium & quod excurrit, docuit, multosque ad veritatis Euangelicae cognitionem perduxit, Aët. XIX. v. 8 - 12.

§. III.

Intra hoc temporis spatium Apollo, magna eloquentiae copia instructus, cuius Aët. XVIII. v. 24. - 28. mentio iniicitur, Corinthi Euangelium praedicauit, & semen verbi, a Paulo sparsum, largiter irrigauit, 1 Cor. III. v. 6. Hic autem Corinthiorum animos sua & oris & orationis commendatione ita compleuit, vt multi Corinthiorum huic doctori se in primis addicerent, eumque Paulo praestantiores existimarent. Hinc Schismata in Ecclesia Corinthiaca oriebantur, dum aliis Paulus, aliis Apollo, aliis vero Petrus, siue Kephas, magis placebat, adeoque discordes inter se erant sine vilo dissensus fundamento. Causas, ob quas Corinthii tales inter se contentiones aluerunt, apte satis exprimit celeberrimus quondam Ienensium Philologus, DN. CHRISTIANVS STOCKIUS in *Observationibus Philologicis, Criticis & Exegeticis*, textui graeco N. T. subiectis ad h. l. p. 1011. ita scribens:

In

In partes autem scindebantur, ob diuersa docentium dona, cum aliis in admiratione esset APOLLO ob eximiam eloquentiam; aliis PAVLVS ob singularem sapientiam & Scripturarum notitiam; aliis PETRVS ob auctoritatem & senilem prudentiam. Multi etiam ex eo doctore, quem prae aliis magnificiebant & sectabantur, sibi nomen imponi gestiebant; quidam vero a CHRISTO nomen trahere cupiebant, 1 Cor. I. v. 12.

§. IV.

Qui in Ecclesia Corinthiaca ex illo doctore, cui in primis adhaerebant, sibi imposuerunt nomen, fortassis respexerunt ad consuetudinem Philosophorum gentilium, qui nomen trahere solebant ab auctore sectae istius, cuius placita in primis recipiebant: quemadmodum alii a PLATONE Platonici, alii ab ARISTOTELE Aristotelici, alii ab EPICVRO Epicuræi sunt nominati. Non leuis autem fuit Corinthiorum hac in re lapsus, dum secundum doctores diuersos, eandem tamen fidei doctrinam tradentes, in partes dissecti fuerunt. Quapropter etiam Paulus illos ab eiusmodi contentionibus serio auocat, earumdemque inanitatem ostendit 1 Cor. I. v. 10. 11. 12. 13. coll. Cap. III. v. 4. 5. 6. 7. Insuper vero hoc inculcat dogma, Christum esse vnicum fidei & salutis fundamentum 1 Cor. III. v. 11.; Apostolos vero eorumque socios, siue maioribus, siue minoribus polleant donis, esse DEI cooperarios, 1 Cor. III. v. 9. & ministros Christi ac dispensatores mysteriorum DEI, 1 Cor. IV. v. 4. Eiusmodi inter Corinthios contentiones omnino fuisse sicut acerbæ, ita valde noxiæ, & Apostolis eorumdemque discipulis ac familiaribus sæpe animi dolorem adtu-

adtulisse, ex ipsa hac priori ad Corinthios epistola satis patet, & ex aliis quoque monumentis potest intelligi.

§. V.

De eiusmodi Ecclesiae Corinthiacae in partes dissectione, de aliis rebus, bonum ordinem turbantibus, (e. g. dum quidam christiana libertate abutebantur, 1 Cor. VIII. v. 9. sqq. quidam etiam sacra coena vtentes minus recte se gerebant, 1 Cor. XI. v. 20. sqq.) de peccatis, quae ibi tunc grassabantur, (e. g. de scortationibus, 1 Cor. VI. v. 13. 15. sqq. de incestu, 1 Cor. V. v. 1. sqq. de litibus forensibus coram iudiciis magistratus ethnici, 1 Cor. VI. v. 1. sqq.) de falsis dogmatibus, quae Pseudo-Apostoli inter Corinthios disseminauerant, (v. c. dum quidam resurrectionem mortuorum in dubium vocarunt, vel etiam negarunt, 1 Cor. XV. v. 12. sqq. coll. v. 35) certior factus est Paulus, dum Corinthii epistolam ad ipsum exararunt, 1 Cor. VII. v. 1., quam Apollo, Stephanus, Fortunatus & Achaicus Ephesi Paulo tradidisse multis videntur, 1 Cor. XVI. v. 12. 17. 18. Ex horum aliorumque commemorationibus Paulus statum Ecclesiae Corinthiacae cognouit, & multis ibi correctionibus opus esse, intellexit. Hinc priorem ad Corinthios epistolam scripsit, Ephesi adhuc haerens. Licet enim subscriptio doceat, e Philippis hanc epistolam ad Corinthios missam esse; a multis tamen iam dudum sufficienter est euictum, inscriptiones librorum biblicorum, & subscriptiones Epistolarum Paulinarum non-textuales non ex *ἁποστολικῆς* esse profectas, adeoque iisdem non ubique habendam esse fidem. De hac in primis subscriptione praeter alios legi merentur CHRISTOPHORVS STARCKIVS in *Synopsi Bibliothecae Exe-*

B

geticae

geticae in Nouum Testamentum & quidem in praefatione in priorem ad Corinthios epistolam §. 6. p. 1052., *Biblia cum adnotamentis PAVLI TOSSANI* ad 1 Cor. XVI. v. 5. 8. 19., nec non *Biblia Tübingensia* in praefatione, priori ad Corinthios epistolae praemissa, p. 383 & IOACHIMILANGII *Apostolisches Licht und Recht* in praefatione in priorem ad Corinthios epistolam p. 176. sq.

§. VI.

Oleum & operam non perdemus, si paullo penitius perpendimus, quo in statu fuerint incolae vrbis Corinthi, cum Paulus ipsis Euangelium de Christo primum praedicaui; & deinceps priorem epistolam ad eosdem scripsit. In eo scriptorum consensus est conspirans & paene confatus, Corinthum diuitiis & opibus tunc abundasse, magnaeque & Oratorum ac Philosophorum copia fuisse referatam. Testis est CHRYSOSTOMVS in priorem ad Corinthios epistolam p. m. 330. sqq. (edit. 1603.), & CICERO pro lege Manilia, Corinthum *lumen & decus Graeciae* adpellans. Comp. ABRAHAMVS CALOVIVS in *Bibliis illustratis* p. 249 Quemadmodum vero homines, in summis opibus viuentes, & omni rerum copia circumfluentes, plerumque sunt feroces, luxuriosi & ad quacuis vitia proclives: ita quoque animi Corinthiorum malis eiusmodi erant fascinati. Cum Corinthii adhuc gentilismo essent addicti, libidinibus & scortationibus pessime se contaminarunt. Hinc etiam Veneri peculiare templum ibi fuit consecratum, in quo sub specie quadam cultus scortationes quotidianae patratae sunt. Huc spectant ea, quae HVGO GROTIUS in praefatione prioris ad Corinthios epistolae exhibet, scribens: *Scortis vero plurimum semper indulgere Co-*

vin-

rinthii, adeo id non turpe habentes, ut publicis precationibus adhiberentur meretrices, essetque in iis precationibus, ut augerent Dii numerum prouentumque meretricum; etiam vouerent quidam, se nouas meretrices adducturos, quae ex Athenaeo & Aeliano docemur. Ibi Lais de tota Graecia tributa exegit libidini, denis drachmarum millibus usum sui indicans & mortua sepulcrum habuit, omnium Poëtarum versibus celebre. Ut vero difficile est inueteratos mores deponere; ita scortationes inter Corinthios videntur fuisse admodum frequentes etiam eo tempore, quo ipsis Euangelium de Christo iam fuit praedicatum. Hinc videmus, PAVLVM in hac priore ad ipsos epistola aduersus hoc vitium, in primis vero aduersus incestum, tam acriter calamum stringere, 1 Cor. V. v. 1. sqq. coll. 1 Cor. VI. v. 13. 15. sqq. Praetermitto iam alia vitia, quae ex abusu opum & abundantiae redundare solent, & a quibus Apostolus in hac priore epistola incolas Corinthi grauitur dehortatur. Ne vero Corinthii in eiusmodi vitiorum sordibus se vltius volutarent, nec suis diuitiis ad luxum & impietatem abuterentur, Paulus, DEO ipsorum causa gratias agens, ipsis maiorem in modum commendat diuitias, quas fideles in Christo habent, 1 Cor. I. v. 4-7.

§. VII.

Scopo nostro in primis etiam inseruit, cum obseruamus, magnum Oratorum atque Philosophorum prouentum Corinthi fuisse. Adfirmat hoc ipsum etiam HVGO GROTIUS, testimoniis veterum scriptorum nixus, in praefatione, huic epistolae ad Corinthios praemissa, scribens: *Philosophiae ibi studia ab antiquo floruerunt, Perianthro, eius urbis principe, inter septem Graeciae sapi-*

entes annumerato, multumque ibi versato, receptarum inter homines opinionum derisore, Diogene, Quemadmodum autem Spiritus Sanctus, dum viris Θεοπνεύσεως scribenda suggessit, ad περιείδσεως loci et populi se plerumque adcommodauit, ita quoque verosimile est, eo tempore, cum Paulus Corinthios voce ac scripto docuit, sapientiam saecularem et Oratorum artes ibi in magno fuisse pretio, dum Paulus, Corinthiis viam ad salutem aeternam perueniendi ostensurus, ipsos a sapientia carnali et Oratorum praesidiis tanto auocat opere. E contrario autem docet, Iesum crucifixum, qui Iudaeis quidem offendiculum, et Graecis stultitia, ipsis esse summam sapientiam, 1. Cor. I. v. 23., ut adeo sapientia saeculari in negotio salutis non indigeant Nec offendere debebat Corinthios, quod tantum Religionis Christianae mysterium a Paulo non sit traditum magnificis verbis, quemadmodum Philosophi et Oratores in inculcandis suis praeceptis et in declamationibus instituendis facere consueuerunt. Sapientissimo enim DEI consilio factum esse, vt sapientia sapientum huius mundi perderetur, 1. Cor. I. v. 19. Comp. IO. HENRICI MAII *Schediasma Theologicum de Theosophia Christianorum Vniuersali*. p. 9.

§. VIII.

Quae Paulus in capite I. prioris ad Corinthios epistolae de admirando DEI consilio, in praedicatione Euangelii generatim exposuerat, quod nempe DEVS, hoc mysterium de IESV crucifixo praedicari iubens, v. 17., sapientiam sapientum huius mundi destruere & infatuare voluerit, v. 19 ; ea iam in capite II. ad suum adplicat officium. Hinc v. 1. dicit, se, dum Euangelium Corinthiis primum praedicauit, non venisse ad ipsos κατ' ὑπεροχὴν λόγου

γού

του καὶ σοφίας, secundum elationem, (vel eminentiam) orationis & sapientiae; quibus artibus nimium quantum se efferebant Philosophi & Oratores profani. Liceat mihi hanc ὑπερχήν, quam illi adhibere solebant, illustrare verbis CICERONIS in BRUTO scribentis: *Ubi intellectum est, quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio, tum magistri dicendi multi exstiterunt subito, qui docere se profitebantur, arrogantibus sane verbis, quemadmodum causa inferior dicendo fieri superior posset.* Eiusmodi vero artes sophisticas Paulus non adhibuit; nec ipsi erat, cur easdem adhiberet, sapientiam DEI in mysterio tradens, 1 Cor. II. v. 7. Nam praedicabat id, quod per se satis sublime erat, adnunciabat ἡμολογουμένως μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον, 1 Tim. III. v. 16. coll. 1 Cor. I. v. 23. 24.; proponebat dogmata, omnem humani & angelici intellectus captum omnemque eloquentiam longe superantia. Sufficere vero poterat haec scire & simplici fide tenere.

§. IX.

Modus praedicationis Paulinae apud Corinthios ut eo rectius intelligatur, notandum esse existimamus, Paulum a IESU CHRISTO modo plane singulari ad id vocatum & constitutum fuisse, ut inter omnis generis homines, praesertim vero inter gentes, Euangelium praedicaret, Act. IX. v. 15. Cap. XXVI. v. 17. 18. Gal. I. v. 1. 12. 15. 16. Cap. II. v. 7. sqq. Hinc nomine CHRISTI legatione fungens, & concreditum sibi ministerium reconciliationis 2 Cor. V. v. 18. 19. 20. ex mandato diuino executurus, varia loca peragrando etiam Corinthum peruenit, Act. XVIII. v. 1. Sedulo autem sibi ab oculis posuit finem missionis suae praecipuum, qui in eo consistebat, ut adnunciaret testimonium DEI,

B 3

1 Cor.

1 Cor. II. v. 1. coll. 1 Cor. I. v. 17. Hoc DEI testimonio Apostolum concionem gratiae mere gratuitaе, CHRISTI meritum hominibus offerentem, hoc est, Euangelium indigitare, est manifestissimum. Eodem enim vocabulo doctrinam Euangelii insigniuit, 1 Cor. I. v. 6. dicens : *Μαρτύριον τοῦ κυρίου ἐβεβαίωθη ἐν ὑμῖν, testimonium Christi confirmatum fuit in vobis ;* & 2 Tim. I. v. 8. etiam per τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, *testimonium Domini nostri*, itidem Euangelium denotat. Egregiam vero huius denominationis explicationem legimus, 1 Ioh. V. v. 9. vbi Iohannes dicit. *Hoc est testimonium DEI, quod testificatus est de Filio suo ;* addens v. 11. *Et hoc est testimonium, quod vitam aeternam nobis dedit DEus & haec vita in Filio eius est.*

§. X.

Quod si iam Paulum, in officio Apostolico constitutum, intuemur, tanto studio in Euangelii praedicatione fuit occupatus, vt hoc agens omnes alias scientias ac artes pro nihilo putaret. Institutus ipse erat ad pedes Gamalielis, & exquisitam legis ac traditionum paternarum notitiam sibi comparauerat, Act. XXII. v. 3. Tantum autem abest, vt magnus ille gentium doctor, apud Corinthios degens, hac scientia sibi placeret, vt potius omnem istam notitiam, omnem sapientiam mundanam cum luxuriantis eloquentiae adparatu nihili faceret, & secum firmiter constitueret, tantum praedicare IESum Christum, eumque crucifixum. Dum enim v. 2. dicit : *Non iudicaui, (secundum versionem VVLGATAM, ERASMI ROTERODAMI & SEBASTIANI SCHMIDII) me quidquam inter vos scire, nisi IESum Christum & hunc crucifixum,* sensus verborum huc redit : *Firmiter mihi fuit constitutum in officio meo*

meo, quod apud vos gessi, nullam ostendere scientiam humanam, sed tantum IESVM CHRISTVM, eumque crucifixum vobis ab oculis ponere. Finis ipsius erat, vt Corinthii IESVM CHRISTVM fide reciperent & in nomine SALVATORIS salutem obtinerent aeternam, Rom. I. v. 16. coll. Ioh. XX. v. 31. Bene itaque Cel. DN. P. CHRISTOPHORVS AVGVSTVS HEVMANNVS mentem Apostoli exprimit, verba 1 Cor. II. v. 2. ita vertens: Denn ich hatte mir vorgesetzt, bei euch von nichts zu wissen, als nur von Jesu Christo, und zwar dem gekreuzigten. Vox *ἐκείνη*, quae hoc versu 2. in fonte occurrit, per *decreui, statui, mihi proposui* h. l. recte exprimitur; vnde etiam SEBASTIANVS CASTELLIO & THEODORVS BEZA in versione biblicorum ad h. l. verbum *statuere* adhibent. Nec minus CHRISTIANVS STO. KIVS in *Clavi Linguae Sanctae Noui Testamenti* p. 594. verba 1 Cor. II. v. 2. ita vertit; *Non enim statui scire quidquam inter vos.* Eodem etiam modo haec verba transfert GEORGIVS PASOR in *Lexico Graeco-Latino in N. T.* p. m. 961. Ex variis N. T. locis, in quibus verbum *κρίνειν* denotat *decernere, sibi proponere, statuere*, vid. Act. XX. v. 16. Cap. XXI. v. 25. Act. XXVII. v. 1. 1 Cor. V. v. 3., 2 Cor. II. v. 1.

§. XI.

Quae cum ita sint firmum PAVLI propositum fuit apud Corinthios non nisi IESVM CHRISTVM, eumque *crucifixum* praedicare. Maximi autem momenti dogmata Apostolus complectitur, adstruens, IESVM CHRISTVM, eumque *crucifixum*, praedicationis suae primarium fuisse scopum. Primo quidem nomen proprium SALVATORIS dulcissimi exprimit, quod est nomen IESV,
Luc.

Luc. I. v. 31. Cap. II. v. 21., cuius denominationis ratio exponitur, Matth. I. v. 21. Dum vero Apostolus nomini IESV iungit nomen CHRISTI, simul adfirmat, IESVM Nazarenum esse verum Messiam, in V. T. promissum, Act. II. v. 36. Quod enim Hebraei nomine יֵשׁוּעַ indicant, id in lingua graeca nomine χριστός exprimitur. Vtrumque enim vocabulum *unctum* denotat. Egregiam nominis CHRISTI explicationem ficit Theologus celeberrimus & de Academia nostra immortaliter meritus, IOANNES FECHTIVS, ὁ πῶν ἐν ἀγίῳ, dum in *Compendio, Vniuersam Theologiam Theticam & Polemicam complexo, Part. III. Cap. XVII. §. 3. p. 396.* ita scribit: CHRISTVS intelligebatur per hoc nomen secundum humanam naturam a diuinitate, sibi unita, accipere omnia axiomata diuina, quibus officia sua ad redemptionem generis humani obire posset. Quare & hoc nomen antiquitati creditum fuit. totum CHRISTVM, seu utramque eius naturam, diuinam vngentem, & humanam vntam notare, τὸ νόμα χριστοῦ συνάμ- Φερον νοῦται, i. e. nomen Christi utrumque, scilicet utramque naturam, significat. Quod recte deducitur e Psal. XLV. 8. *Vnixit te, DEVS, o DEVS, oleo laetitiae prae consortibus tuis, id est, prae omnibus aliis in V. T. vntis, maioribus donis instruxit.*

§. XII.

In hoc Salvatore nostro IESV CHRISTO salus nostra vnice fundatur, Act. IV. v. 12 Cap. X. v. 43. Cap. XV. v. 11. 1 Cor. II. v. 11. Eph. II. v. 20. quoniam est conciliator DEI & hominum, qui dedit semet ipsum pretium redemptionis pro omnibus, 1 Tim. II. v. 5. 6. Ex ordinatione autem diuina SALVATOR noster mortem crucis perpeffus est, Act. II. v. 23 Cap. IV. v. 27. 28.

Caus.

Causas, ob quas Christi crucifixio a DEO fit ordinata, piis meditationibus exhibent IOANNIS IACOBI RAMBACHII *Betrachtungen über das Leiden Christi* p. 960. sqq. Paulus vero dum Corinthiis IESVM CHRISTVM, eundemque *crucifixum* praedicavit, Salvatoris *Θεανθρωπίνου* personam nominibus IESV CHRISTI indicat; denominatione autem *crucifixi* ad obedientiam ipsius passivam, & praesertim ad eum respicit modum, quo Redemptor noster, ac Mediator inter DEVM & homines, semet ipsum pro nobis oblationem & victimam DEO tradidit, Eph. V. v. 2. coll. Cap. II. v. 16. Phil. II. v. 8. Col. I. v. 20. 1 Pet. II. v. 24.

§. XIII.

Quo autem Apostolus eo melius ostenderet, Corinthiorum fidem non persuasoriis humanae sapientiae verbis, sed virtute verbi divini, a se praedicati, seu fundamento firmissimo, niti, se ipsum extenuat, ut virtutem divinam, Evangelio de IESV CHRISTO crucifixo divinitus inditam, eo magis extollat. Hinc v. 3. dicit: *Et ego cum infirmitate & timore ac tremore multo apud vos fui.* Infirmitatis suae mentionem faciens Apostolus varia complecti videtur. Ab hac itaque non excludimus conditionem vitae humilem, dum, licet CHRISTI Apostolus esset, tamen opificium exercuit, Act. XVIII. v. 3. Hoc pacto non sibi, sed doctrinae, quam praedicavit, evangelicae auctoritatem conciliare studuit. Ab hac infirmitate non seiungimus varias ipsius afflictiones & tentationes, in quibus carnis & propriarum virium imbecillitatem non raro expertus est. Potissimum autem Apostolus ad suam animi submissionem & docendi modum, quo apud Corinthios usus

C

est,

est respexisse videtur. Non ignorabat PAVLVVS, officium, quo fungebatur, esse maxime arduum, cui nullae vires humanae sufficerent, 2 Cor. III. v. 5. 6. Hinc nulla fretus est potentia humana, hinc neutiquam audax aut arrogans fuit; potius multa cum infirmitate, metu ac tremore versatus est inter Corinthios, id quod etiam ex Act. XVIII. v. 9. 10. colligitur. Infirmitates autem suas ingenue fassus est Apostolus, vt eo melius CHRISTI potentiam patefaceret, cum omnia, quae ipsi obiiciebantur, aduersa vinceret, fortitudine Christi corroboratus, 2 Cor. XII. v. 9. 10. Summam itaque humilitatem suam declarabat non in dicendo tantum, sed etiam in omnibus actionibus suis; praesertim etiam in eo, dum humilitatem ipsius comitabatur timor atque tremor, qui potissimum excitatus est ex consideratione ardui sui officii & propriae imbecillitatis. Praeterea notamus, stilo sacrarum litterarum etiam id cum timore ac tremore fieri, quod magna circumspeditione, cura & sollicitudine peragitur, Phil. II. v. 12. Quod si quis verba v. 3. explicauerit etiam de eo, quod Paulus minus instructus fuerit donis, excellentem oratorem ornantibus, (quemadmodum eius aduersarii de ipso dicebant, ἡ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενὲς, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενούμενος, praesentia corporis infirma, & sermo contemptus, 2 Cor. X. v. 10., & Paulus de se ipso fatetur, quod sit ἡ ἀνάτης τῷ λόγῳ 2 Cor. XI. v. 6.) prae euntem iam habet GEORGIVM RAPHELIVM in Disputatione, Praefide Cel. IOANNE FECHTIO Rostochii anno 1702. habita, de *persuasoriis humanae sapientiae verbis*. Cap. I §. I. p. 6. 10. Eximium illud Academiae Goettingensis ornamentum, Illustris Dominus Cancellarius, DN. IO. LAVRENTIVS MOSHEMIVS, verba versus 3. ita explicat, vt *παρηγορίαν*, egregiis oratoribus competentem, a Paulo

re-

remotam fuisse, ostendat. In commentario enim, qui anno MDCCXLI. lucem adspexit publicam, in priorem ad Corinthios epistolam, siue Erklärung des ersten Briefes Pauli an die Gemeine zu Corinthus p. 140. sq. ita scribit: Der Apostel gehet weiter und meldet v. 3. daß seinem Vortrage auch die Freiheit, Munterkeit, Dreistigkeit und Lebhaftigkeit gefehlet habe: Mit einem Worte, die bei den Griechischen Rednern so gepriesene *παρρησία* und *δύναμις*. Diese ward für eine der allernöthigsten Eigenschaften- und Tugenden eines Redners gehalten. Und sie ist es gewisser massen. An mir, sagt der Apostel, hat man diese Redner- Tugend nicht gemerket. **Ich war bei euch mit Schwachheit und mit Furcht und Zittern.** Das heist: Ich redete so bei euch, als ein blöder, furchtsamer und ungeübter Redner zu sprechen pfleget. Man sehe an mir die Munterkeit und das Feuer nicht, das die irdischen Redner beliebt machet. Et paucis interiectis p. 141. ad explicationem singulorum vocum addit: *Ἀδυναμία* ist ein Fehler eines Redners, welcher der Geschicklichkeit, die man *δύναμιν* und *παρρησίαν* zu nennen pflegt, entgegen gesetzt ist. Es wird damit eigentlich die Blödigkeit verstanden, welche der Kraft einer Rede hinderlich ist, und den Eindruck derselben aufhält. Quando autem idem Vir celeberrimus verba v. 3. *ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ* explicat, mentem suam l. c. p. 142. hoc modo exprimit: Man muß merken, daß hie die Ursache an statt der Wirkung, wie an unzähligen andern Orten, gesetzt wird. Die Ursache einer Rede, die nichts munteres, freies, lebhaftes mit sich führet, die Ursache, weswegen die Redner sanfte und ohne Feuer sprechen, ist ihre innerliche Blödigkeit, ihre Furcht, ihre Bangigkeit. Der Apostel wil also sagen: Ich redete nicht anders bei euch, ich redete so schwach und unberedt bei euch, als wenn ich blöde, voll Furcht und

ſingſt geſeſen wäre. Atque hoc ipſum eſt, quod ſibi obiectum queritur Apoſtolus 2 Cor. X, v. 10, vti iam ſupra hoc §. XIII. dictum.

§. XIV.

Ob arctam proxime antecedentium cohaerentiam cum v. 4. & 5. huius capituli II. breuem aliquam verſuum 1. 2. & 3. conſiderationem inſtituere conſultum duxi. Nunc vero ad dictum illud progredior, cuius exegeſin (quantum temporis anguſtia, quae iam circumſcribor, & incumbentiſſi officii negotiorum multitudo permiferit) me traditurum, vel ipſe titulus huius qualiscunque tractationis indicat. In hoc autem dicto de praedicatione Euangelii de IESV CHRISTO, eodemque crucifixo, quod Apoſtolus Corinthiis adnunciauerat, ſermonem eſſe, vel *συνάφεια* horum verborum cum antecedentibus & conſequentibus euincit. Nam Paulus v. 4. in memoriam iis reuocat, quo uſus ſit docendi modo, cum Corinthiis Euangelii doctrinam primum tradidit. Et v. 5. iungit cauſſam finalem, ob quam hoc modo Euangelium ipſis praedicauerit. In his enucleandis primum quidem in ſingulorum verborum conſideratione declarabimus ea, quae explanatione indigent; Deinceps vero verba inter ſe coniuncta explanabimus.

§. XV.

Sic itaque primo erit dicendum, quid per *λόγον* & *κήρυγμα* innuatur. Rem acu tetigſſe mihi quidem videntur illi interpretes, qui h. l. per *λόγον* eam Euangelii adnunciationem, quae priuatim inſtituitur; per *κήρυγμα* autem publicam Euangelii praedicationem, in Iudaeorum Synagoga & frequentiore hominum

num coetu institutum, intelligunt. Vtrumque docendi modum, & priuatum & publicum, a Paulo alias fuisse adhibitum, ex Act. XX. v. 20. cognoscitur. In Nouo etiam Testamento λόγος de colloquiis priuatis saepe vsurpatur, e. g. Matth. V. v. 37. Luc. VII. v. 7. Vocem autem κήρυγμα & verbum κηρύσσειν orationem publicam, quae ad plures habetur, plerumque denotare, ostendunt loca plurima e. g. Matth. X. v. 27. Cap. XII. v. 41. Luc. XI. v. 32. Cap. XII. v. 3. Rom. XVI. v. 25. 1 Cor. I. v. 21. Cap. XV. v. 14. 2 Tim. IV. v. 17. Tit. I. v. 3. Illustrationis ergo adicio verba IOANNIS PHILIPPI PFEIFERI Disp. de Discrimine inter κήρυγμα & dogma, lit. B. vbi ita: κηρύγμαλα, inquit, siue praeconia publice proponebantur a praeconibus gentilium, in conuentibus populi. Vnde & apud IVL. POLLUCEM Lib. IV. Onomast. Cap. XII. κηρύττειν exponitur inter alia per τὸ ἐπαγγέλλασθαι τι δημόσιον, promulgare, seu annunciare aliquid publice: & iuxta ISAEVM, quem idem citat auctor allegato loco, praecones sunt οἱ δημοσίῃ προκηρυκευόμενοι, qui publice in conuentu populi promulgant. Et hinc etiam praecones requirebant loca ampla & spatiosa, in quibus congregari poterat populi multitudo, qualia sunt fora & campi. Operae pretium hic erit ex LVDOVICI CAELII RHODIGINI *Lectionibus Antiquis* Lib. XXI. Cap. XVI. p. 1168. sq., HENRICI KIPPINGI *Recensu Antiquitatum Romanarum* p. 416., G. H. NIEPOORTI *Succincta Explicatione Rituum*, qui olim apud Romanos obtinuerunt, p. 108. notare, quod κηρύξ gentilibus fuerit legatus aut praeco publicus, in variis negotiis, in bello, pace, ludis, concionibus, comitiis aliisque adhibitus, qui alta voce proponenda proposuit, ac exclamanda designauit. Hoc nomen vero ob similitudinem & personarum & functionum ad publi-

publicos Ecclesiae doctores translatum est. Vid. 1 Tim. II. v. 7. 2 Tim. I. v. 11. & 2 Petr. II. v. 5. Hinc etiam verbum κηρύσσειν de Ecclesiae doctoribus adhibetur Act. XIX. v. 13. 1 Theff II. v. 9.; vt alia loca, hoc §. XV. iam citata, non repetam. Comp. IO. MICH. DILHERRI *Eclogae Sacrae* p. 123. sq. & EDVARDI LEIGHII *Critica Sacra* N. T. p. m. 340. b. (edit. in 4. quae anno 1696. Francofurti & Lipsiae prodiit) vbi nomen κήρυξ explicat per praeconem publicum, sonora voce aliquid publice proclamantem; & verbum κηρύσσειν exprimit per: rem aliquam publice & praesente magna multitudine proclamare, vt quilibet eius cognitionem habeat. Addit etiam paucis interiectis: Pastores & concionatores sunt praecones publici & caduceatores ad proclamandam DEI voluntatem, Matth. III. v. 3. I. Erga omnes. II. Nomine & auctoritate DEI. III. Intrepide, plenarie & fideliter 2 Tim. IV. v. 2. κήρυξόν τὸν λόγον. Subiuncta mox huius verbi (κηρύσσειν) ex ARETIO adlegato emphasi, pergit: Graecum verbum denotat maxima cum maiestate, summa constantia & animi libertate, clarissime & apertissime aliquid denunciare. Sumta enim est metaphora a praeconibus Principum & Regum. Ex his, quae iam sunt adducta, & ex ipsis textus circumstantiis patet, τὸ κήρυγμα h. l. de publico Euangelium docendi modo recte accipi non posse solum, verum etiam debere. Vnde quoque B. LVTHERO per nomen Predigt apte exprimitur, quemadmodum nec minus aliae PONTIFICIORVM pariter ac CALVINO-REFORMATORVM Germanicae versiones h. l. idem vocabulum Predigt retinuisse reperiuntur, nisi quod IO. HENR. REITZIVS (cuius vestigia h. l. legunt auctores versionis Bibliorum BERLEN-BVAGENSIVM, eadem voce in versione sua vtentes) loco Predigt

pe-

posuerit Verständigung. Quod vero vocabulum scopo & obiecto concionum Paulinarum non satis adcommodatum, quoniam nimis generale deque diuersarum rerum, diuinarum ac humanarum, spiritualium atque ciuiliū, bonarum & malarum adnunciatione vel doctrina praedicari, proindeque hic loci non nisi synecdochice ac improprie vsurpari potest. E contrario vero Paulus, integro contextu docente, non nisi diuina, spiritualia nobisque salutaria Corinthiis tradiderat, qualia voce Predigt in propria & communi loquendi vsu recepta significatione exprimi, & tamquam orationis materia innui ac subintelligi solent. Vt taceam in N. T. verbum κηρύσσειν plerumque de adnunciatione seu praedicatione Euangelii vsurpatum inueniri, prouti iam dudum ab interpretibus Scripturae fuit obseruatum. Ex multis tantum adduco loca Marc. III. v. 14. Cap. XVI. v. 15. it. v. 20. Luc. IV. v. 19. it. v. 44. Act. VIII. v. 5. Cap. IX. v. 20. XIX. v. 13. XX. v. 25. XXVIII. v. 31. Rom. X. v. 8. 1 Cor. I. v. 23. Cap. XV. v. 12. 2 Cor. XI. v. 4. Col. I. v. 23. Minus commode etiam in noua Noui Testamenti Versione Germanica, quam Illustrissimus DN. NICOLAUS LVDOVICVS Comes de ZINZENDORF, Budingae anno 1739. sub titulo: Eines abermahligen Versuchs zur Uebersetzung des Neuen Testaments unsers HERN JESU Christi aus dem Original, typis euulgari curauit, hoc nomen exprimitur. Placuit enim illi τὸ κήρυγμα vertere per Ausruf, quae vox autem adhuc generalioris est significationis, doctrinaeque Paulinae minus congrua. Hodierno namque loquendi vsu eadem de negotiorum humanorum rerumue proclamatione tantum vsurpatur, & Dn. Translator ad morem veterum, talia per publicos praecones sine caduceatoribus,

res, alta voce populo conuocato significari praecipientium, nimium respexisse videtur. Id quod vel inde colligo, quia 2 Petr. II. v. 5. Noachum, abs Apostolo δικαιοσύνης κήρυκα vocatum, germanice adpellauit den Herold der Gerechtigkeit, in subiuncta nota, velut explicationis gratia addens: Oeffentlicher Anrufer. Sed, missis iam istis versionibus, mihi sufficit textus authenticus, in quo cum ὁ λόγος a voce κήρυγματος distinguitur, per λόγον h. l. adnunciationem Euangelii priuatim, per κήρυγμα vero publice factam, indigitari colligo. Hoc sensu etiam celeberrimus Academiae Goettingensis Dominus Cancellarius, DN. IO. LAVRENTIUS MOSHEMIVS haec accipit verba I. c. p. 142. vbi: Er (Paulus), scribit, braucht zwei Wörter, λόγος und κήρυγμα. Durch das erste Wort werden, wie es scheint, die Reden gemeinet, die er ausser den öffentlichen Versammlungen hie und da in den Häusern gehalten. Es ist leicht zu begreifen, daß der Apostel oft zu einzeln oder zu wenigen Personen hie und da reden müssen, da er die Gemeinde zu Corinthus gepflanzt. Nebst dem finden sich auch immer in solchen Gemeinden Leute, welche mit Zweifeln behaftet sind, und solche am sichersten zu heben vermeinen, wenn sie ihren Lehrer um Rath fragen. Der Apostel wird daher öfters besonders zu unterrichten, zu stärken und zu trösten gehabt haben. Κήρυγμα bedeutet hergegen die öffentlichen Reden, die er in der Juden-Schule oder in den Versammlungen der schon Bekehrten gehalten.

§. XVI.

Sed nunc etiam est inquirendum, quid Paulus indicare velit, dicens, suum sermonem suamque praedicationem οὐκ ἐν πει-

σοῖς

Θοῖς ἀνθρώπινῃς σοφίας λόγοις, *non in persuasoriis humanae sapientiae verbis*, constituisse. Per ἀνθρώπινῃν σοφίαν, *humanam sapientiam*, Apostolus in genere eam intelligit sapientiam, quae ab hominibus proficiscitur, & ex principiis humanae rationis originem trahit. Ab illa hoc loco non est excludenda ea sapientia saecularis, quam magistri Hebraeorum, quorum praeceptis praesertim imbutus erat, Act. XXII. v. 3. in suis scholis tradiderunt, & non solum ex maiorum placitis, verum etiam ex principiis, in proprio ipsorummet cerebro natis, desumerunt. In primis vero respicit ad sapientiam Graecorum (1 Cor. I. v. 22.) quam ipsorum Philosophi magno ingenii acumine professi sunt. Maxime autem hic sapientiae humanae nomine artem dicendi intellexisse videtur Apostolus, quoniam de ea loquitur sapientia, ex cuius fontibus negat sermonem & praeconium suum profluxisse. Eiusmodi autem praecepta in Rhetorum scholis potissimum tradi, dubio caret.

§. XVII.

Uterius vero, quid πεῖθoς λόγοις Apostolus indicet, quaeritur. Vocem πεῖθoς per πειθανoς siue πειθανoς *persuasorius*, in N. T. inter ἀπαξ λεγόμενα referri, & in hoc dicto nostro 1 Cor. II. v. 4. tantum occurrere, praeter ERASMVM SCHMIDIVM in Ταμίῳ siue Concordantiis N. T. Graecis p. 499. (qui tamen, quantumvis sine sufficiente dubitandi caussa, addit: *si textus sanus*) Lexicographi quamplurimi dudum obseruarunt. Et Vir celeberrimus DN. IO. CONR. SCHWARZIVS in Commentariis Criticis & Philologicis Linguae Graecae noui foederis diuini p. 1064. fatetur, nomen hoc, πεῖθoς scilicet, pro πειθανoς, paullo rarius esse. Addit tamen, se nolle aduersus illius auctoritatem pugnare, qua-

D

lis

lis disputatio est apud Cl. ALBERTI in *Obseruat. Philol. Theol.* ad
 1 Cor. II. v. 4. Rationem quoque suam reddit, quia fauet analo-
 gia, vt ab αἰθρῶ fit αἰθρὸς, a θάλλω θαλλὸς. Retineatur itaque &
 a nobis adiectiuum παρθός, prout in hodiernis N. T. editionibus,
 quotquot euoluere licuit, comparet. Vt vero cognoscamus, quid
 παρθὸς λόγος Apostolus indicet, ad textus circumstantias est ad-
 tendendum. Quae si rite perpenduntur, manifestum fiet, quod
 παρθοὶ λόγοι nihil aliud sint, quam ratiocinationes, magnam ve-
 ri speciem habentes, adeoque ad persuadendum aptae. Non au-
 tem argumenta demonstratiua, qualia hodie haud pauci ex prin-
 cipio rationis sufficientis, quam vocant, etiam in dogmatibus the-
 ologicis tradendis requirunt, & saltem non vbique suis in scriptis
 crepant; id quod occasionem dedisse videtur supra nominato DN.
 Comiti ZINZENDORFIO verba haec textus nostri in germani-
 cum ita transferendi: Meine Rede und Mustruf hatte keine zureichen-
 de Gründe (rationem sufficientem) aus der menschlichen Weisheit.
 Caeterum quod h. l. λόγοι non tam de verbis, quam argumentis
 accipi debeant, vel inde patet, quoniam versibus sequentibus vs-
 que ad 12. inclusiue, non de verbis, sed de rebus ipsis agitur.
 De elocutione Apostolus v. 13. demum differit, ita pronuncians:
 Ἀ καὶ λαλοῦμεν, quae etiam loquimur. Particula καὶ videtur h. l. in-
 dicare, iam addi aliquid, quod aliud sit a praecedentibus. Sci-
 licet, quemadmodum Paulus res praedicationis suae non haufe-
 rat ex sapientia humana, sed a Spiritu DEI: ita quoque v. 13.
 adserit, se verba, quibus easdem res proponeret, etiam a Spiritu
 Sancto didicisse. Constat quoque ex Rhetorum antiquorum scho-
 lis, quod λόγοι ad argumenta ab ipsis referantur. Apud veteres
 enim

enim dicendi magistros λόγοι, ἡθῆ & πάθη solent argumenta artificialia constituere. Legi hac in causa meretur B. GEORGII RA-PHELI Disputatio iam ante citata p. 16. sqq.

§. XVIII.

Postquam sic Apostolus primum negativè ostendit, se in praedicatione Evangelii de Christo non esse usum persuasoriis humanae sapientiae verbis; nunc positivè indicat, quo modo versatus sit in praedicando Evangelio, nempe ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, in demonstratione Spiritus & potentiae. Hoc autem loco ἀπόδειξις non potest stricte accipi eo sensu, quo recentiores Philosophi terminum demonstrationis adhibere solent. Nec simpliciter est respiciendum ad eas acceptiones, quae apud veteres Mathematicos, Rhetores & Dialecticos obtinuerunt. Vocabula enim, in sacris litteris occurrentia, non ubique eo accipiuntur sensu, quem illa in disciplinis & scientiis humanis ex usu loquendi habent. In eo interim Lexicographi, qui significationes vocabulorum ex graeca explicant lingua, consentiunt, ἀπόδειξις denotare probationem, quae sit certis & indubitis rationibus ac argumentis, ut animus convincatur, rem se ita, nec aliter habere. Hoc vero illud est, quod genuinam demonstrationis significationem exhibet. Sensu hocce celeberrimus DN. CHRISTIANVS STOCKIVS in *Clavi Linguae Sanctae N. T.* p. 260. vocabulum ἀποδείξεως explicat, statim addens: Semel legitur I Cor. II. v. 4. ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως, in ostensione Spiritus & potentiae. Docet enim Paulus, doctrinam Evangelii, a se praedicatam, cum non moueret ad assensum per argumenta ex sapientia humana petita, mouisse

tamen per virtutem Spiritus Sancti sibi coniunctam, ac habuisse vim demonstrationis solidissimae, ita, ut, quamvis plena esset mysteriis inevidentibus, suam tamen a Spiritu Sancto dependentiam fide diuina credendam, notam faciat, mentemque hominis ita conuincat, ut assensum fidei praebeat. In ipsa vocis explicatione STOCKIO ὁμοΨηφος est EDVARDVS LEIGHIVS in *Critica Sacra* N. T. p. m. 80. scribens : Ἀπόδειξις, demonstratio, 1 Cor. II. v. 4. significat euidentem & perspicuam probationem, quae nihil dubii in se continet, & quodammodo experimentum adeo manifestum, ut negari non possit, cum necessario concluditur. Apostitissima itaque voce Apostolus simplex, clarum, solidum doctrinae suae genus esse conuincit.

§ XIX.

Speciatim vero nunc est dicendum, quid Paulo fit ὁμοΨηφος πνεύματος καὶ δυνάμεως, demonstratio Spiritus & potentiae, per quam praeconium Euangelii a se factum esse, adferit. Per πνεῦμα h. l. omnino intelligendus est Spiritus Sanctus, qui Scripturam sacram viris sanctis inspirauit, 2 Pet. I. v. 21. & in hominibus, operationi diuinae obicem non malitiose ponentibus, per verbum effectus spirituales producit. Quando vero πνεύματι h. l. adiungitur δύναμις, per illam indigitatur ipsa virtus Spiritus Sancti, quae cum verbo indiuulso nexu est coniuncta, & per verbum ita operatur, ut Spiritus Sancti & verbi effectus sit vnus idemque, Spiritui Sancto, ut causae principali, verbo autem, ut causae instrumentali, (in latiori significatione acceptae) competens. Sic etiam alibi in Scriptura Sacra πνεῦμα ἁγίων & δύναμις coniungitur, vbi ipsa Spiritus Sancti virtus exprimi debet; ut e. g. Act. X. v. 38. vbi dicitur, quod DEVS IESVM Nazarenum vnxit Spiritu

Sark.

Sancto & virtute, id est, virtute Spiritus Sancti. Vt vero, quid per ἀποδείξιν πνεύματος καὶ δυνάμεως intelligendum sit, eo magis declaretur, liceat mihi hic adiciere verba Theologi quondam celeberrimi, Dn. IOANNIS HENRICI MAIL, qui in Schediasmate Theologico de Theosophia Christianorum Vniuersali Cap. I. §. V. p. 14. sq. ita pronunciat: Missis aliorum opinionibus, putauerim, demonstrationem Spiritus, qua instructus Paulus Evangelium praedicauit, esse euidentem Παῖσις Spiritus Sancti, in eo loquentis, & Corinthiorum animos de veritate conuincens. Et paucis interiectis ita pergit: Δύναμις autem, arbitror, esse auctoritatem & operationem potentem eiusdem Spiritus, plane persuadentem & valide destruentem omnes humanas oppositiones & machinationes: qualem vim aperte sibi tribuit Apostolus 2. Cor. X. v. 4. 5. Sensum horum verborum etiam egregie declarant, quae in Bibliis Tubingenfibus ad h. l. hoc modo fluunt: Durch Geist und Kraft versteht Paulus = = = die Kraft und Tugend des H. Geistes im Wort, wodurch er uns das überredet, welches in sich nicht glaublich war, noch mit Worten fürgetragen wurde, so zum überreden bequem. Solches ist zu sehen aus dem Gegensatz. Denn der Beweisung des Geistes werden die vernünftigen Reden menschlicher Weisheit entgegen gesetzt, welche nicht nur an sich selbst glaubwürdige Dinge begreifen, sondern auch mit überredenden Wort-Blumen vorgetragen werden.

§. XX.

Ex hac vocum singularum explicatione, §§. XIII. - XIX. exhibita, sensus verborum commatis 4. iam euadit clarior. Mens Apostoli autem vt eo rectius intelligatur, memoria quorundam

ex superius dictis iam est repetenda. Corinthii quippe ob diuersa doctorum suorum dona in diuersas abierant partes, & eorum multis Apollo ob eximiam eloquentiam ita placuerat, vt illum Paulo praestantiorē iudicauerint, id quod supra §. IV. iam monitum. Cum vero Apostolus Corinthiis ineptas eiusmodi contentiones exprobrat, (vti Cap. I. v. 10-14. & III. v. 1-10 legi potest) simul etiam ostendit, quod ad doctrinam Euangelii & fidem conseruandam nulla indigeant eloquentia & sapientia humana. Hinc ipsis in memoriam reuocat, quo vsus sit docendi modo, cum inter eos Euangelium primo praedicauit, & fidem in Christum in cordibus ipsorum excitauit. Et eapropter ingenue fatetur, se in praedicando Euangelio nullas Oratorum pompas ac artes dicendi adhibuisse: neque stili magnificentiam & verborum ornatum, v. 1.; neque *παρρησίαν*, qua Oratores audientibus placere solent, v. 3.; neque selectum argumentorum, quibus hominum sapientia ad persuadendum vti consuevit, v. 4. Has namque artes, a Paulo, Corinthiis Euangelium adnunciante, neutiquam adhibitas, apud Graecorum Oratores praecipuas fuisse, ex veterum monumentis satis constat. Lucem his etiam dabunt verba supra laudati DN. MOSHEMII l. c. p. 139. ita pronunciantis: Die Erzählung der Stücke, die er (Paulus) in seinen Predigten vermieden, kan nicht wol verstanden werden, wo man nicht auf die vornehmsten Regeln der Griechischen Beredsamkeit, die zu den Zeiten des Apostels üblich war, siehet. Er sagt, daß er mit Fleiß die vornehmsten Gesetze der Kunst vermieden und bei Seite gesetzt. Die Griechischen Redner gaben ihren Schülern, die der Beredsamkeit sich recht widmen wolten, vor allen die Lehre, daß sie sich der hohen Art zu schreiben und zu dencken befeissen müßten, weil diese die Einbildung stärker zu rühren

ren und also auch leichter zu überreden pflegte. Diese heisset bei ihnen τὸ ὕψος; bei den lateinischen Rednern stilus sublimis. Et postquam Vir Celeberrimus ad DIONYSII LONGINI librum περὶ ὕψους prouocauit, ac de sublimitate & cogitationem & verborum quaedam adiecit, in commemorandis Rhetorum apud Graecos praeceptis ita pergit: Diese Redner verlangten vors andre, daß die wahren Redner ohne Furcht mit einer anständigen Freiheit, Munterkeit und Lebhaftigkeit ihre Sachen vortragen sollten. Sie wiesen vors dritte ihren Schülern gewisse Fächer oder locos an, woraus sie die Bewegungs-Gründe hernehmen mußten, die Zuhörer zu bereden und zu bewegen. Der Apostel saget, daß er sich um alle diese so gerühmten Künste der griechischen Redner nicht bekümmert, ja sie gar geschlo-

§ XXI.

Quando itaque Apostolus v. 4. dicit: *Sermo meus & praedicatio mea non erat in persuasoriis humanae sapientiae verbis*, omnino adfirmat, se nulla sapientia saeculari nullisque Oratorum artibus vsum esse, dum apud Corinthios Euangelium de IESU CHRISTO, eoque crucifixo, primum praedicauit, siue priuatim docuerit, siue in frequentiore hominum coetu euangelizauerit. Ex eo autem neutiquam potest colligi, quod Apostolus omnes scientias humanas, omnem eloquentiam, omnesque Oratorum artes, si abusus ab illis seiungatur, in omni doctrinae sacrae genere improbet atque damnet. Hinc auctores Versionis & obseruationum, quae in Bibliis BERLENBURGENSIBVS comparent, minus caute ad haec verba p. 370. ita commentantur: Die liebe Redner-Kunst ist hier gemeint, die man insgemein aus den Grund-Maximen des gro-

sen

sen Aristotelis für eine Facultät und Kraft-Kunst hält, die Leute zu be-
reden, wozu man wil. Diese Kunst wuchert noch immer zum groß-
sen Verderb sowol der Seelen, als Beutel an allen Orten und Enden.
Quodsi auctores huius adnotamenti tantum adstruerent, Paulum
in praedicando apud Corinthios Euangelio non adhibuisse eas
artes, in quibus solent Oratores profani exsultare, me non habe-
rent contradicentem. In eo autem ipsorum error est coarguen-
dus, dum ipsam Rhetorum scientiam, ceu artem salutis animarum
noxiam damnant, & a Paulo simpliciter, & per omnia reiectam
esse arbitrantur. Hanc vero ipsorum esse sententiam, praesertim
ex adnotamentis patet sequentibus, in quibus isti commentatores
in omnem dicendi artem & scientias philosophicas impotente a-
nimi impetu inuehuntur, vsum & abusum non discernentes.
Quod dum faciunt, Pauli exemplum hodiernis etiam Ecclesiae
ministris omnibus proponunt imitandum, p. 371. ita pergentes:
Stehet aber nicht Paulus hier selber zum Muster aller evangelischen
Lehrer, nach dem man sich richten könnte und sollte? welcher, ohngeachtet
er sonst wol studiret, und das Gesetz nach dem Buchstaben auszulegen
gelernt hatte, dennoch bekante, daß er solche Menschen-Kunst und
Weisheit alle verlernen und sich lediglich dem H. Geist überlassen müs-
sen, da er zu den Leuten im Nahmen Gottes reden sollte.

§. XXII.

Occasione harum observationum, quae in dictis Bibliis oc-
currunt, notandum, quod Paulus in dicto nostro eloquentiae
opes & artes dicendi non absolute & simpliciter reiiciat atque e
doctrinis sanctioribus eliminatas cupiat. Hoc quidem aperte fa-
tetur, se nullis Rhetorum ornamentis aut Philosophorum argu-
men-

mentis vsum esse, cum Corinthiis Euangelium de Christo crucifixo primum adnunciauit. Causa vero, ob quam eum docendi modum in praedicando Euangelio elegerit infra ad v. 5. huius dicti nostri vberius explicabitur; & passim ex antecedentibus, praesertim v. 17. 18. 19. 20. & 21. capitis I cognoscitur. Nullo autem fundamento ita inferri potest: Paulus Euangelium de Christo crucifixo Corinthiis adnuncians nullas adhibuit Oratorum artes, nullam sapientiam saecularem; Ergo Oratorum artes & scientias humanas ita reiecit, vt nullum earumdem vsum in rebus sacris esse contendat. Certe, ipse Paulus in aliis doctrinae capitibus a sapientia humana non abhorruit, sed ex ea subinde petiit eiusmodi argumenta, quae ad rem, quam tractabat, facere arbitrabatur. Sic ex Theologia naturali quaedam depromsit, quae Rom. I. v. 19. sqq. & Cap. II. v. 14. 15. leguntur. Idem etiam ex Act. XVII. v. 26. 27. cognosci potest. Sic Gal. III. v. 15. sq. ex humana commerciorum consuetudine ratiocinatur. Sic in suis sermonibus, coram FELICE, Act. XXIV. v. 10. sqq., coram FESTO, & AGRIPPA, Iudaeorum Rege, Act. XXV & XXVI. habitis, egregiam eloquentiam & persuasoria humanae sapientiae verba adhibuit. Sic argumenta ex sapientia humana petiit, Athenienses a superstitione & falso Deorum cultu auocans, Act. XVII. v. 22. sqq. Et quantum Paulus dicendo potuerit, vel ex eo potest quodammodo intelligi, quod Lytrenses augurati sunt, ipsum esse Mercurium, quem gentes interpretem Deorum & eloquentiae omnis auctorem existimabant. Exstat de hoc argumento peculiaris Dissertatio, a IOANNE FRIDERICO GVHLINGIO Wittebergae anno MDCCXXVI. publico examini exposita, de *Paulo, Mercurio ab Lytrenis vocato, ad Act. XIV. v. 12.* Ex ipsis quoque

E

epi.

epistolis Paulinis patet, quod artis regulas, apud Oratores Graecorum adhiberi solitas, in earumdem ordine ac dispositione non neglexerit. Nec minus in ipsa dogmatum tractatione argumenta, quibus utitur, non raro ita collocauit atque proposuit, ut Philosophorum & Rhetorum praecepta accurate observasse videri possit.

§. XXIII.

Parum considerate itaque praecipiunt auctores adnotationum in Bibliis BERLENBVRGENSIBVS, dum verbis, §. XXI. allegatis, exemplum Pauli, apud Corinthios Euangelium adnunciantis, omnibus etiam hodiernis Ecclesiae ministris in imitationem doctrinas sacras tradendi proponunt. Profecto multi in κακοζήλίας vitium sunt prolapsi, cum inconsiderato animi impetu Apostolorum imitatores existere vcluerunt. Apostoli quippe ex immediata Spiritus S. ἐκκλήσει notitiam doctrinarum sacrarum hausērunt, Act. II. v. 4. sqq. Gal. I. v. 11. 12.; locuti sunt, Spiritu Sancto res & verba ipsis suggerente, Matth. X. v. 19. 20. 2 Petr. I. v. 21. 1 Cor. II. v. 13. Rom. XV. v. 18.; miraculoso linguarum exoticarum dono fuerunt instructi, Act. II. v. 4 6. 7. 8. 11.; virtute miracula edendi hisque veritatem dogmatum coelestium confirmandi gausi sunt, Marc. XVI. v. 17. 18. 20. coll. Act. III. v. 6. sqq. Cap. XX. v. 9. 10. 12. Dum vero haec omnia hodiernis Ecclesiae ministris minime competunt, facile patet, ipsos in modo veritates diuinas docendi ad exemplum Apostolorum non posse simpliciter ablegari. Hinc quoque ab iis exigi nequit, ut omnem eloquentiae adparatum omnesque scientias humanas deponant & quasi exuant, dum sacros sermones ad coetum ecclesi-

asti-

afficum habent. Profecto ipse Paulus non semper eo usus est sermonis & argumentorum genere, quod apud Corinthios IESVM CHRISTVM eumque *crucifixum* praedicans, adhibuit; sed interdum etiam dicendi artes, & argumenta, ad persuadendum apta, voce ac scripto modis plane egregiis usurpavit, vti §. XXII. quodammodo fuit ostensum. Alios etiam scriptores *ῥεπνεύτους* saepe magnam eloquentiae vim in proponendis veritatibus diuinis adhibuisse, sacrorum Bibliorum monumenta euincunt. In libro IOBI, in psalmis DAVIDIS, in libris SALOMONIS, in prophetia IESAIAE & aliis quibusdam Scripturae Sacrae V. T. paginis quanta passim eloquentiae copia? Ipse dulcissimus SALVATOR in omnibus suis sermonibus exstitit eloquentissimus. Apostoli etiam non raro in suis scriptis dicendi copiam plane eximiam ostendunt. Quantum in primis APOLLO sua eloquentia in propaganda Euangelii doctrina effecerit, ex Act. XVIII. v. 24. sqq. cognosci potest; de cuius loci explicatione legi meretur IO. IAC. PFIZERI *Exercitatio Inauguralis, qua Apollo Doctor Apostolicus ex Act. XVIII. v. 24. 28. delineatur.* Tantum proinde abest, vt genuinae eloquentiae opes & scientiae humanae in ministro Ecclesiae possint improbari, vt eadem potius in administrandis officii partibus maxime vtilis, immo necessariae sint. Egregie omnino B. FRIDERICVS BALDVINVS in *Commentario in omnes epistolas Pauli ad locum nostrum p. 293.* Non dedecet, inquit, ministrum verbi eloquentia, sed debita cum moderatione adhibita etiam est necessaria. Primum igitur, cum docendi sunt homines de rebus fidei, ibi simplicissimum sermonis genus absque verborum copia aut grandiloquentia est optimum, ne auditor verbis intentus res amittat. „Non enim per difficiles nos, DEUS quaestiones ad beatam vitam vocat, nec multiplici eloquentis facun-

„diae genere sollicitat,“ inquit **HILARIUS** Lib. 10. de Trin. Idcirco
 diuus **PAVLVS** profanas vocum inanitates vitare iubet, 1 Tim. VI. v. 20.
 Qua de re etiam **ARISTOTELIS** praeceptum exstat in Lib. de Poet. „Non
 „oportet, si quando grauiore sententia utendum est, nimium orationis splen-
 „dorem adhibere, ne animus abducatur a gravitate sententiae ad ornatum
 „orationis, quo primo statim congressu delinitus & occupatus animus ad
 „sensum interiorem haud facile potest peruenire.,“ Deinde cum exhortan-
 di aut corrigendi aut consolandi sunt homines, in primis usum suum ha-
 bet eloquentia, h. e. ornata rerum bene inuentarum elocutio, ea tamen
 non affectata, sed simplex & perspicua, constans genere sermonis consueto,
 & ornato, iuxta vsitatos versiculos :

„Munda, sed e medio consuetaque verba, ministri,

„Dicite: sermonis publica forma placet.

Quod si itaque minister Ecclesiae in obeundis demandati officii par-
 tibus debita diligentia & fide versari cupit, omnes quoque suas &
 animi & corporis dotes, in aedificationem coetus, cui praefectus est
 sollicite adhibere debet. Hinc etiam Paulus talem requirit episco-
 pum, qui aptus sit ad docendum, & qui recte secet sermonem ve-
 ritatis, qui possit exhortari per doctrinam sanam & contradicen-
 tes conuincere, 2 Tim. II. v. 15. 24. 25. Tit. I. v. 9. Hoc ipsum au-
 tem nemo recte praestabit, nisi quadam Philosophiae cognitione
 & artis dicendi praeceptis necessariis sit instructus.

§. XXIV.

Quemadmodum vero Apostolus, Corinthiis Euangelium de
 Christo crucifixo praedicans, nullis sapientiae humanae admini-
 culis, nullisque dicendi artibus usus est; ita per demonstratio-
 nem Spiritus atque virtutis ipsos ad recipiendam Euangelii do-
 ctrinam, & ad fidem, Christi merito innixam, perduxit, vti v. 4.
 do-

docet. Ad intrinsecam verbi vim & efficaciam in his verbis omnino respicit illique omnem in cordibus Corinthiorum operationem adscribit spiritualem. Egregie hoc explicant, adeoque digna sunt, quae hic citentur, verba ABRAHAM CALOVII, in *Bibliis Illustratis* ad h. l. p. 270. scribentis: *Per ἀποδείξιν πνεύματος καὶ δυνάμεως non prophetiae, quae per se nullam ἀπόδειξιν adserunt, nec sanationes, vel alia miracula designantur, quae extrinseca sunt verbo, sed intrinseca verbi vis & efficacia. Verbum enim DEI spiritus est & vita, Ioh. VI. 63 & potentia DEI, Rom. I. 16. vivum & efficax, Ebr. IV. v. 12. per quod demonstrat se Spiritus, convincens corda, eademque conuertens ad Dominum, adeoque virtus diuina se se exserit.* Ad illustrationem horum verborum non parum quoque conferunt, quae RVDOLPHVS GVALTHERVS, Tigurinus, in *Homiliis in priorem Pauli Apostoli ad Corinthios epistolam* p. 21. b. exhibet, ad hunc locum ita commentans: *Quicquid feci, id Spiritus virtute feci, qui mihi adfuit, & praedicationi meae vires addidit, ut hominum mentes penetraret, atque illis persuaderet, me vera dicere.* Nec minus ad horum verborum explicationem facere possunt Scripturae Sacrae loca 2 Cor. III. v. 3. Eph. I. v. 13. 1 Thess. II. v. 13. Quo modo autem oraculum illud Paulinum 1 Thess. I. v. 5. demonstrationem Spiritus ac potentiae, cuius Paulus in hoc dicto nostro mentionem facit, illustrare queat, ostendit supra laudatus DN. D. IOACHIMVS OPORINVS in *Dissertatione de Demonstratione Spiritus ac virtutis* §. I. p. 2. sq.

§. XXV.

Postquam ab Apostolo v. 4. ostensum, quo docendi modo vsus sit, cum Corinthiis doctrinam Euangelii de Christo crucifixo primum praedicauit; iam in v. 5. addit causam, ob quam a

E 3

sapi-

sapientia humana abstinuerit, & verborum simplicitate Euangelium adnunciauerit. Verba ipsius ita fluunt: *Ne fides vestra consistat in sapientia hominum, sed in potentia DEI.* Fidei nomine Apostolus in primis innuit doctrinam fidei, seu fidem, quae creditur, ita tamen, vt adprehensionem meriti Christi fiduciam, seu fidem, qua creditur, simul complectatur. Quod *πίστις* in Scriptura N. T. non raro denotet fidei doctrinam, dum illa est medium excitandae fidei, loca Act. VI. v. 7. Rom. I. v. 5. Cap. XII. v. 6 Gal. I. v. 23. 1 Tim. IV. v. 1. satis euincunt. In nostro autem dicto sermonem esse Apostolo de fidei doctrina, ex contextu patet: quare etiam doctissimus DN. D. IO. CONRADVS SCHWARZIVS in *Commentariis Criticis & Philologicis Linguae Graecae Noui Foederis Diuini* varias significaciones, quas vox *πίστις* in Scriptura N. T. habet, explicans, p. 1101. scribit, quod *πίστις* alicubi verti possit *religio*, & citat loca 1 Cor. II. v. 5. Tit. I. v. 1. 4. Cap. II. v. 2. Hebr. XII. v. 2. 2 Petr. I. v. 1. Iud. v. 20. Paulus quippe, Euangelii doctrinam Corinthiis tradens, non vsus erat sapientiae humanae praesidiis, nec Oratorum artibus, sed demonstratione Spiritus & virtutis. Quod si haec doctrina Corinthiis tradita, & ab illis recepta, nixa fuisset humana sapientia & eloquentiae artibus, eius fundamentum exstitisset valde lubricum, & id, quod humana sapientia & eloquentia ipsis persuasum esset, ab aliis hominibus, sapientiae copia & argumentorum probabilitate adhuc praestantioribus, iterum posset labefactari ac plane eueri. Dum vero per potentiam DEI ipsorum fidei doctrina est excitata, *ἀμυστὰ πῆλτος* est, & immoto nititur fundamento. Bene sensum verborum v. 5. exprimit RVDOLPHVS GVALTHERVS l. c. p. 21. adductis verbis:

bis: Vt fides vestra non esset aut confisteret, in hominum sapi-
entia, sed in potentia DEI, ita scribens: *Id est, ut omnibus constaret,
fidem Christianam non ab hominum sapientia, eloquentia, virtute, aucto-
ritate pendere, sed solius Dei virtute propagari et proinde nemini mortali-
um quicquam hic esse tribuendum. Et haec dicendo argumentum, quo
aemuli ipsum grauabant, in illos retorquet, et suam auctoritatem eo illu-
striorem reddit, dum quicquid est humanorum praesidiarum quam longissi-
me abs se remouet. Quia enim neque sapientia huius mundi, neque elo-
quentia, neque viribus aut armis, neque aliqua auctoritate publica hanc
causam egit Paulus, et tamen in tali vrbe fidei semina tanto cum fructu ie-
cit, quam plurimos ad fidem Christianam conuertit, Ecclesiam illic consti-
tuit, vbi publicum diaboli prostibulum erat, certe diuina virtute illum ar-
matum fuisse oportuit. Omnium vero istorum hic finis et scopus est, ut
horum consideratione confirmati eam fidem constanter tueantur, quam DEI
auctoritate iussultam esse constat, neque eorum grandiloquentia se se cir-
cumduci sinant, qui nihil praeter verborum ampullas iactant, quibus veritas
Christi enervetur.*

§. XXVI.

Quae de sapientia humana et potentia DEI in superiori-
bus sunt explicata, iam declarant ea, quae in hoc v. 5. legun-
tur; quare hic etiam brevis esse potero. Causa autem, ob quam
Paulus a persuasoriis humanae sapientiae verbis abstinerit,
partim haec est, ne hominum sapientiae, in quo gloriatur, habeat,
partim vero, ut ex Euangelii praedicatione hoc modo facta, gloria
DEI eo magis illustretur. Apostolum in dicto nostro ad vtrumque
respexisse, ex collatione antecedentium omnino patet. Paulus Eu-
an-

angelium de Christo crucifixo Corinthiis adnuncians. nullis sapientiae humanae praesidiis, nullisque Oratorum ornamentis usus est, eum in finem, ne hominum sapientia in eiusmodi artibus gloriari queat. Hoc ipsum indicant verba: *Vt fides nostra non esset fundata in sapientia hominum.* Sensus horum verborum, immo totius versus 5. breuiter, sed apte satis exprimit B. FRIDERICVS BALDVINVS l. c. p. 298. ita scribens: *Igitur abstinui a Philosophorum argutiis et Rhetorum fucis, ne efficaciam verbi inter vos praedicati, adscribatis, externis illis rebus, quae in solidum debetur Spiritui Sancto.* Eodem tendit summe Reu. Dn. MOSHE. MIVS, l. c. p. 145. sensum commatis 5. his exprimens verbis: *Damit die Menschen nicht denken mögten, als wenn ihr durch menschliche Beredsamkeit, und nicht durch das kräftige Wort Gottes wäre befehret worden.* Existimat enim Vir acutissimus, Paulum hic locutione quadam elliptica uti, adeoque in explicati-
one addenda esse verba: *κατὰ δόξαν τῶν ἀνθρώπων*, i. e. secundum opinionem hominum. Eodem modo Vir solide doctus ellipticam locutionem censet inesse verbis Cap. I. v. 17. vbi etiam ea continentur, quae hunc v. 5. quodammodo illustrant. Quando enim Paulus ibidem dicit, se a Christo missum esse, *ut euangelizaret, non erudito sermone, ne inanis reddatur crux Christi*, sensum verborum p. 94. sqq. ita exprimit: *Es muß etwas zu diesen Worten hinzu gesetzt werden, wenn man sie recht verstehen wil. Man muß hinzu fügen, **Bei den Menschen, in den Augen der Welt.*** Damit die Lehre des Evangelii nicht in der Einbildung der Welt und in den Gemüthern der Menschen ihr göttliches Ansehen verliere. Wenn die Bothen des HErrn so künstlich und zierlich geprediget hätten, als die Griechischen Redner, so würden die Griechen und an-
dere

dere hochgefinnete ungläubigen ihren schnellen Fortgang, ihre Kraft und Wirkung nicht der Natur der Lehre selbst, sondern der Geschicklichkeit und Beredsamkeit derer beigelegt haben, welche sie vorgetragen hatten. Auf diese Weise wäre das Creus Christi von der Welt ausgeleeret, oder vernichtet worden.

§ XXVII.

Sed etiam, vti §. praecedente dixi, aduertendum est, Paulum ex ea praecipue causa Euangelium de Christo crucifixo sine sapientiae humanae adminiculis verborumque pompa adnunciassse, vt gloria DEI ex hoc docendi modo eo magis illustretur. Hoc ipsum insinuat Apostolus v. 5. adfirmando, quod fides Corinthiorum fundata sit *in potentia* DEI. Dum enim omnia argumenta, quibus homines ad persuadendum vti solent, ab Euangelii adnuntiatione fuerunt remota, facile potuit colligi, hoc Euangelii incrementum virtuti diuinae tantummodo esse tribuendum. Sapienter itaque THEOPHYLACTVS, Bulgariae quondam Archiepiscopus, in *Enarrationibus in Epistolas Pauli ad 1 Cor. II v. 1. p. 28* adferit: *Plus gloriae consequitur Christus, cum per Pauli inscitiam victor euadit, quam si per eiusdem vel sapientiam vel eloquentiam victoriam reportaret.* Et IOHANNES CHRYSOSTOMVS, Archiepiscopus quondam Constantinopolitanus, *Homilia VI. in priorem ad Corinthios epistolam* hac in causa bene iudicat. Liceat mihi ex versione latina, textum graecum h. l. accurate satis exprimente, p. 372. (edit 1603.) haec eius verba adlegare: *Quod non per sapientiam annunciata sit praedicatio, non est imminutio, sed maximum ornamentum. Hoc quidem certe maxime ostendit, eam esse diuinam et superne e coelis agere radices,*

F

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Vt igitur ea, quae haecenus exposui, vno quasi fasce complectar, mens Pauli in dicto nostro huc redit :

Cum vobis, o Corinthii, primo adnunciaui Euangelium de IESV CHRISTO eodemque crucifixo, in omnibus meis sermonibus, tam priuatim, quam publice propositis, ita me gessi, vt omnem humanam sapientiam cum luxuriantis & adfectatae eloquentiae adparatu pro nihilo putauerim, & neutiquam adhibuerim; e contrario autem doctrinam Euangelii ita proposui, vt illa in summa simplicitate esset efficacissima, dum SPIRITVS SANCTVS virtutem suam diuinam in verbo & per verbum ipso facto demonstrauit, corda vestra commouendo, conuincendo & ad fidem Christianam conuertendo. Ta-
lem

lem vero modum, tanta videlicet verborum simplicitate Euangelium de CHRISTO crucifixo praedicandi, ex voluntate DEI eum in finem adhibere debui, vt nemo vestram ad CHRISTVM conuersionem humanae sapientiae aut eloquentiae artibus adscribat, sed vt quilibet cognoscat, fidem vestram & doctrinae euangelicae inter vos incrementum a solo DEO eiusque operatione efficacissima pendere.

DEO autem TRINIVNI gratias habeo agoque humillimas pro auxilio, etiam in hoc labore mihi praestito. Nomini Ipsius fit laus, honor & gloria nunc & in saeculorum saecula.
Amen.

infecam verbi vim & efficaciam in his verbis
 illique omnem in cordibus Corinthiorum ope-
 ratum spiritualem. Egregie hoc explicant, adeoque
 hic citentur, verba ABRAHAM CALOVII, in
 d. h. l. p. 270. scribentis: *Per ἀπόδειξιν πνεύματος*
prophetiae, quae per se nullam ἀπόδειξιν adferunt, nec
miracula designantur, quae extrinseca sunt verbo, sed
et efficacia. Verbum enim DEI spiritus est et vita,
essentia DEI, Rom. I. 16. vivum et efficax, Ebr. IV. v.
monstrat se Spiritus, convincens corda, eademque conuer-
sat adeoque virtus divina se se exserit. Ad illustratio-
rum non parum quoque conferunt, quae RV-
ERTHERVS, Tigurinus, in Homiliis in priorem Pau-
los epistolam p. 21. b. exhibet, ad hunc locum
Quicquid feci, id Spiritus virtute feci, qui mihi adfuit,
et vires addidit, ut hominum mentes penetraret, atque
et vera dicere. Nec minus ad horum verborum
applicare possunt Scripturae Sacrae loca 2 Cor. III. v. 3.
Thess. II. v. 13. Quo modo autem oraculum il-
lud Thess. I. v. 5. demonstrationem Spiritus ac poten-
tiae in hoc dicto nostro mentionem facit, illustrare
supra laudatus DN. D. IOACHIMVS OPORINVS
de Demonstratione Spiritus ac virtutis §. I. p. 2. sq.

§. XXV.

Ab Apostolo v. 4. ostensum, quo docendi modo
 in thessalonicis doctrinam Evangelii de Christo crucifi-
 xitum edidit; iam in v. 5, addit causam, ob quam a

E 3

fapi-

